

שמחת יום טוב – שיטת ר"א
jjiring@torontotorah.com

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סח עמוד ב

אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא. אמר רבה: הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - וקראת לשבת ענג. אמר רב יוסף: הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם - מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב ביה. מר בריה דרבנא כולה שתא הוה יתיב בתעניתא, לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי. עצרת - יום שניתנה בו תורה, פוריא - ימי משתה ושמחה כתיב, מעלי יומא דכיפורי - דתני חייה בר רב מדפתי: ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה (הם) מתעניין? והלא בעשירי מתעניין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשעה בו - מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. רב יוסף בימא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא?

2. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף טו עמוד ב

חלקהו חציו לאכילה וחציו לבית המדרש. וכן הלכה. ואלא מיהו אמרו המפרשים ז"ל דבראש השנה שהוא יום הדין אם רואה עצמו שצריך להתענות תענית תשובה הרשות בידו ואפילו בשבת בנתיים. ועליו אומר כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה. ודוקא ביחידים ואנשי מעשה אבל שאר בני אדם לא שלא יבואו לזלזול ביום טוב של ראש השנה. וכן דעת רבותינו הצרפתים..

האם ר' אליעזר לא מצריך שמחה? אכילה?

3. תוספות מסכת ביצה דף טו עמוד ב

או אוכל ושותה או יושב ושונה - ואף על גב דלעיל קאמר לתלמידיו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום דסיים הדרשה הוא דהא בשאר ימים נמי היו אוכלים אחר הדרשה ומ"מ אמר להו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום שמחת יום טוב.

4. בית הבחירה למאירי מסכת ביצה דף טו עמוד ב

כתוב אחד אומר עצרת ליי וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם הא כיצד חציו ליי וחציו לכם מלמד שיו"ט אסור בתענית וכן מציינו בהרבה מקומות בתלמוד אלא שהדבר מבולבל ביד המפרשים מפני שמצאו לקצת חכמים שהיו מתעניין אף בימים טובים כמו שזכר בפסח שני ס"ח ב'... ועוד קשה להם אף על פי שהלכה מ"מ כר' יהושע לאסור תענית בכל יום טוב ר' אליעזר מיהא היאך מתיר והלא הוא בעצמו אמר ביום טוב של סוכות סוכה כ"ז א' ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וגדולה מזו מה יעשה ממה שאמרו בכל התלמוד אתי לאימנועי וכו' ואף על פי שזו יש לתרצה בשאין יושב ושונה הא כל שיושב ושונה כבר הוא שמח בגדולה הימנה ואף זה אפשר שיעלה גם כן לסעודות הסוכה או שמא סוכה שאני ולא משום שמחה שהשמחה מ"מ במקום יושב ושונה רשות אלא משום סוכה ואף ביושב ושונה מ"מ ענין מר בריה דרבנא קשה לזווגו ומתוך כך ראו קצת חכמים להפריש בין תענית לתענית זה בכה וזה בכה:

וכלל הדברים לפי מה שאני בורר בפסק זה הוא שכל תענית שהוא מצד אבל וצער ואנינות לב לצרותיו אסור בכל יום של קדש הן יום טוב הן ראש חדש וחולו של מועד הן ימים הכתובים במגלת תענית באותן שנשאר דינם אצלנו והם חנכה ופורים ואני כולל במין זה כל תענית הנעשה לקרוע גזר דין של צרה... ומ"מ יצא מכלל זה להיתר תענית של חלום רע מצד מה שהיו רגילים לומר שאין התענית מבטל את החלום אלא אם כן הוא בו ביום ואף גם זאת נדנד עבירה היא בידו מיהא בשבת ויו"ט וצריך לחזור ולהתענות עליו למחרתו... תענית שאינו לסבה זו ולא לסבה אחרת אלא מצד היאוש ושהוא פונה לעסקיו או שאינו מתאוה לאכילה אסור בשבת ובכל יום טוב וצריך הוא לקביעת סעודה...

תענית שהוא לסבת משנתו ר"ל שיושב ושונה ואינו רוצה להתבטל אסור בשבת משום דעונג כתיב ביה ובעצרת מפני שנתנה בו תורה ובפורים ובערב יום הכפורים אבל בשאר ימים טובים מותר לר' אליעזר ואסור לר' יהושע מתורת לכם והלכה כר' יהושע ויש פוסקים באלו כר' אליעזר:

תענית שהוא לכונת תשובה ופרישות מותר אף בשבת ואין עליו שם תענית כלל אלא שבפורים צריך לעשותם ימי משתה וכן עצרת ממה שנתנה תורה בו וכן ערב יום כפור מכבוד היום...

5. פסקי רי"ד מסכת ביצה דף טו עמוד ב

תניא ר' אליעזר אומי אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. פי' שאם היה רוצה ללמוד כל היום ולהתענות הרשות בידו. ר' יהושע אומי חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. פי' שאסור להתענות...

6. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף סח עמוד ב

ובפורים מייתי ליה מדכתיב יום משתה ושמחה מיום משתה יליף ליה דבעי לכם ולא מלשון שמחה דהא ביום טוב נמי כתיב ושמחת בחגך והיינו דאפשר דכולו לה' בשמחת לימוד התורה המשמח הלב והא דאמר גבי יום טוב אין שמחה אלא בבשר ר"ל אין שמחה לכם שהיא אכילה אלא בבשר ודו"ק:

7. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן סט

אף על גב דמחוייב ביי"ט בכל מיני שמחות ודברי תורה בכלל אפי"ה בכ"ש בין רב בין מעט סגי להו כמו שאר שמחות דסגי להו אם משמח אי"ע בהן אפי" זמן מועט קמ"ל קרא דחציו לה' דת"ת כנגד כולן וחציו לשאר כל השמחות וחציו לת"ת לחוד ומי"מ ה"מ לאנשי שחיבין בת"ת הוא דשמחה לאיש במענה פיו של ת"ת דיש לו שמח' במה שעוסק בתורה ומקיים מצות המקום במצוה החביבה ושקולה לפני המקום כנגד כל המצות אבל נשים שאינן חייבות בת"ת אין להן בהן משום שמחה

8. דף על הדף פסחים דף סח עמוד ב

אמנם המשכנות יעקב (קהלת יעקב מו"ק ח ב) נקט לפשוט דא"א לקיים שמחה בלימוד התורה, והא דקאמר ר"א או כולו לד', היינו בזמן הזה שבלא"ה אינו יכול לקיים מצות שמחה מכיון שאין לנו בשר קרבנות.

9. תוספות רי"ד מסכת פסחים דף סח עמוד ב

שם מה זה יהושע מה ראית רשות למצוה פירש ושמחת החג שהיא חובה דוקא בחג ולא בשאר יום טוב ודוקא בבשר שלמי חגגים ולא בשאר קרבנות:

10. חידושי דינין והלכות למהר"י ווייל סימן נו

ועוד אומר אני מי שמתענה בר"ה צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות כיון דהאי גברא אינו מקיים חציו להשם וחציו לכם צריך לקיים כולו להשם דבהא מודה רבי יהושע לרבי אליעזר:

11. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תקכט

(ב) כתב מהר"י ווייל (דינין והלכות אות נו) מי שמתענה ביום טוב צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות כיון דהאי גברא לא מקיים חציו לה' וחציו לכם דבהא מודה רבי יהושע לרבי אליעזר דבעי כולו לה' עכ"ל ולא נהירא חדא דהא מתענה לה' והרי הוא כולו לה' ועוד דכתבתי לעיל סימן רפ"ח (אות ב) דהא דמותר להתענות היינו משום דהוה ליה עונג ואם כן זהו תענוגו ואם כן מיקרי כולו לכם דמה לי עונג זה או עונג אכילה ושתיה כן נ"ל:

האם באמת שתי האפשרויות שוות?

12. רבינו חננאל מסכת ביצה דף טו עמוד ב

פ"י בעלי פטסין הם בעלי חביות גדולות כלומר יש להן הרבה ומשכימין שיספק להם היין עד הערב בעלי לגינן פחות מן הכדים הכוסות פחות מן הלגין בת השפויות. אמר להן [הללו] בעלי מארה כלומר אין להם כלום לא קיימו שמחת יום טוב ולא מצות ביהמ"ד שכבר יצאו.

13. בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף סח עמוד ב

כדברי ר' אליעזר שהיה אומר או כלו לה' או כלו לכם כלומר ששמחת אכילה ושתיה שבו רשות ויכול להפקיעה על ידי ישיבה למשנתו

14. יחוסי תנאים ואמוראים ע' רב חדקא עמוד רלו

אלמא אם רוצה לשנות כל היום פוטר עצמו מסעודת י"ט, בשבת אינו יכול לפטור עצמו משום דכתיב וקראת לשבת עונג

15. שו"ת תשב"ץ חלק א סימן ק

צריך להקדי' בנדון הזה אם נשבע על אחת מהן כגון שלא איבם או שלא אחלוץ. אי הוי נשבע לבטל את המצו' או לא. ולכאור' נראה שאם נשבע שלא ייבם דלא חלה עליו שבועה דמושבע ועומד הוא דכתיב יבמה יבא עליה ולא מיבעיא למי"ד (יבמות ל"ט ע"ב) דמצות יבום קודמת למצות חליצה אלא אפי' למי"ד מצות חליצ' קודמת למצו' יבום אפי"ה מושבע ועומד הא שהרי התור' חייבתו ליבם משום מצוה ומשום חששא דשמא יכנוס לשם נוי וכו' אמרינן דמצות חליצה קודמי' וכיון דמסיני הוא מושבע ליבם ונשבע שלא ליבם אין זו שבועת ביטוי שחיבה עליו התור' קרבן דבעינן הרעה רשות... ואפשר לדמות זה למי שנשבע שלא יטעם כלום ביי"ט לר"א דס"ל או כלו לשם או כלו לכם ואמרי' בפ"ב דיי"ט (ט"ו ע"ב) דלדידיה שמחת י"ט רשות היא ואפי"ה משמע ודאי שהנשבע שלא יטעם כלום הוי נשבע לבטל המצוה והאי דקרי לה רשות דלגבי יושב ושונה הויא רשות כדאמרי' בפי' כל הבשר (ק"ה ע"א) מצוה לגבי רשות חובה קרי לה ודכותה מצוה לגבי רשות קרי לה

16. ראבי"ה חלק ג - הלכות תענית סימן תתעו

ירושלמי אמר רבי ייסא אסור להתענות עד שש שעות <בשבת> אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן קודם לחצות לא יושלמו עד [כדון] צפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה ונראה דהוא הדין בימים טובים וראשי חדשים וחנוכה ופורים, אבל בתפלה או בתלמוד תורה שרי לאיעסקי ולהתענות, דקיימא לן כרבי אליעזר <בפרק אלו דברים> בפסחים דאמרינן או כולו לה' או כולו לכם. ואף על גב דרבי יהושע פליג עליה ואמר חציו לה' וחציו לכם, הא חזינן כולהו אמוראי דסברי כוותיה דרבי אליעזר מדקא(מר) מהדרי לפרושי הכל מודים בעצרת וכו', ותו [הא] דמר בריה דרבינא דהוי יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא ומעלי יומא דכיפורי ופוריא שייכא כוותיה. ומסקינן אין אמורים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וכרס מלאה: